

Η αποτελεσματική προσφυγή για τις συνθήκες κράτησης. Μια ακόμη χαμένη μάχη για τα δικαιώματα των κρατουμένων;

Κωνσταντίνος Τσιτσελίκης

Καθηγητής Δικαίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Τα τελευταία 20 χρόνια η Ελλάδα αδυνατεί να εναρμονίσει την αντιμετώπιση των κρατουμένων στα σωφρονιστικά της καταστήματα καθώς και στα αστυνομικά τμήματα με τις υποχρεώσεις που απορρέουν από σειρά κανόνων δικαίου και κυρίως από το άρθρο 3 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή, το κράτος οφείλει να μην μεταχειρίζεται τους κρατούμενους (όπως και κάθε άνθρωπο που υπόκειται στην κρατική εξουσία) με τρόπο απάνθρωπο και ατιμωτικό, και βέβαια δεν μπορεί να τους υποβάλει σε βασανιστήρια. Οι σχετικές καταδικαστικές αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου καταδεικνύουν το πρόβλημα και τις επί μέρους εκφάνσεις του. Μια δεύτερη πτυχή του προβλήματος αφορά την υποχρέωση που έχει το κράτος, σύμφωνα με το άρθρο 13 ΕΣΔΑ, να προσφέρει αποτελεσματικό ένδικο μέσο στους κρατούμενους ώστε τα παράπονά τους να μπορούν να τύχουν πρόσφορης εξέτασης και, εάν είναι βάσιμα, κατάλληλης θεραπείας, αλλά και να καθίσταται εφικτή η άρση των λόγων που οδηγούν σε παραβίαση του άρθρου 3. Έτσι, η υπόθεση θα επιλύεται σε πρώτο επίπεδο εντός της ελληνικής δικαιοταξίας,

χωρίς να χρειάζεται προσφυγή στο Δικαστήριο του Στρασβούργου. Ωστόσο, τα τελευταία 20 χρόνια η επαναλαμβανόμενη διαπίστωση παραβίασης του άρθρου 3 ήταν συνδεδεμένη με τη διαπίστωση παραβίασης του άρθρου 13, καθώς κανένα από τα προβλεπόμενα στην εθνική έννομη τάξη ένδικα μέσα και καμιά από τις συναφείς ρυθμίσεις και διαδικασίες δεν κρίθηκαν αποτελεσματικές για να θεραπεύσουν το κενό αυτό. Εν τέλει, τον Οκτώβριο του 2022, με το άρθρο 8 του Ν. 4985/2022, προστέθηκε νέα διάταξη στον Σωφρονιστικό Κώδικα, το άρθρο 6Α, η οποία προβλέπει διαδικασία κατάθεσης παραπόνων ή, ακριβέστερα, άσκηση προσφυγής ενώπιον του οικείου Συμβουλίου Πλημμελειοδικών και την έκδοση βουλεύματος το οποίο μπορεί, εφόσον διαπιστώσει το βάσιμο των ισχυρισμών του/της αιτούντος/ούσας, να λάβει μέτρα αποκατάστασης της παραβίασης, όπως χρηματική ικανοποίηση και μεταγωγή σε ασφαλή χώρο ή ευνοϊκή επιμέτρηση της ποινής. Βασικός λόγος για την άσκηση αυτής της προσφυγής από την πλευρά των κρατουμένων είναι οι ασφυκτικές συνθήκες κράτησης, όπου ο ελεύθερος προσωπικός χώρος δεν ξεπερνά τα 4 ή και τα 3 τ.μ. ανά άτομο, καθώς και άλλα ζητήματα όπως οι υλικοτεχνικές υποδομές, η υποστελέχωση, η πλημμελής παροχή υπηρεσιών καθαριότητας, σίτισης και κυρίως υγείας, και κάθε ζήτημα που ρυθμίζεται από τα άρθρα 21, 25, 27, 32 και την παρ. 1 του άρθρου 36 ΣωφρΚ, το άρθρο 3 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και άλλους κανόνες του διεθνούς δικαίου για τη μεταχείριση των κρατουμένων.

Ωστόσο, μέσα από την πρακτική εφαρμογή του, γίνεται σαφές ότι το άρθρο 6Α δεν μπορεί να αντιμετωπίσει τις δομικές ελλείψεις των σωφρονιστικών καταστημάτων, καθώς αδυνατεί να αποκαταστήσει την απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση που προκαλείται από τις συνθήκες κράτησης και δεν μπορεί να έχει προληπτικό αποτέλεσμα για το παρόν ούτε αποτρεπτική δυναμική για μελλοντικές παραβιάσεις του άρθρου 3 (*Ananyev* και άλλοι κατά Ρωσίας, 42525/07, 10.1.2012, παρ. 98).¹ Ήδη έχει κριθεί από το ΕΔΔΑ ότι το άρθρο 572 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας σχετικά με τις συνθήκες διαβίωσης των κρατουμένων, όπως εφαρμόστηκε από το αρμόδιο Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών, δεν αποτελεί αποτελεσματικό εσωτερικό ένδικο βοήθημα (μεταξύ πολλών άλλων: *Samaras* και άλλοι κατά Ελλάδας, 11463/09 της 28.2.2012, παρ. 48).

1. Η μέχρι σήμερα αναποτελεσματικότητα της διάταξης έχει ήδη αναδειχθεί ομόφωνα από την επιστημονική αρθρογραφία: Κ. Κοσμάτος, «Το δικαίωμα προσφυγής για τις συνθήκες κράτησης κατά το άρθρο 6Α του Σωφρονιστικού Κώδικα μετά το Ν. 4985/2022», *Nova Criminalia* 17/2023, Χ. Λαμπάκης, «Η πρώτη περίπτωση εφαρμογής του άρθρου 6Α ΣωφρΚ στην Ελλάδα», *ΠοινΔικ* 2023, σ. 1320 επ., Ν. Κουλούρης, «Η νομολογιακή αντιμετώπιση προσφυγών κρατουμένων για τις συνθήκες κράτησης και τη δίκαιη ικανοποίησή τους (άρθρο 6Α του ΣωφρΚ): αποτελεσματικό ένδικο μέσο ή εμπαιγμός;», *ΠοινΔικ* 11/2023, σ. 1264 επ., Ευ. Φυτράκης, «Παρατηρήσεις στην Ανακοίνωση Προεδρ. ΕισΑΠ 2495, 7751/4.11.2024 - Συνιστά η κατ' άρ. 6Α ΣωφρΚ, προσφυγή κρατουμένων «αποτελεσματικό ένδικο μέσο»;», *ΠοινΔικ*, 11/2024, σ. 1114 επ.

Η αναπτυσσόμενη νομολογία κατά τη διάρκεια των τελευταίων 24 μηνών δείχνει ότι, αν και το άρθρο 6Α ΣωφρΚ χρησιμοποιείται από μεγάλο αριθμό κρατούμενων, δεν εφαρμόζεται επαρκώς από τα Δικαστικά Συμβούλια, παρά τις τρεις συστάσεις της Εισαγγελίας και του Προέδρου του Αρείου Πάγου.² Εξάλλου, διαφαίνεται από το περιεχόμενο και τις διατυπώσεις των κειμένων αυτών πως κύριο μέλημα των δικαστικών και εισαγγελικών αρχών είναι περισσότερο να αποφευχθούν καταδικαστικές αποφάσεις στο Στρασβούργο παρά η δομική βελτίωση των συνθηκών κράτησης που οδηγούν στη συστηματική παραβίαση των σχετικών κανόνων δικαίου.

Σύμφωνα με την εκτίμησή μας,³ μέχρι σήμερα (Δεκέμβριος 2024) περισσότεροι από 680 κρατούμενοι υπέβαλαν περισσότερες από 200 αιτήσεις⁴ βάσει του άρθρου 6Α ΣωφρΚ. Περίπου 100 αιτήσεις έχουν κριθεί από δώδεκα Συμβούλια Πλημμελειοδικών (Πειραιά, Θεσσαλονίκης, Πάτρας, Ναυπλίου, Χανίων, Λάρισας, Κέρκυρας, Ιωαννίνων, Λαμίας, Άμφισσας, Χαλκίδας, Σερρών), που αφορούν περίπου 500 αιτούντες. Μόνο τρεις από αυτές τις αποφάσεις εκδόθηκαν εντός της προθεσμίας των 30 ημερών που ορίζει ο νόμος. Όλα τα υπόλοιπα βουλεύματα (που αφορούν το 99,3% των αιτούντων) δεν τηρούν την προθεσμία και μερικές φορές την υπερβαίνουν για μήνες. Τουλάχιστον 16 αιτήσεις (που αφορούν 137 αιτούντες) παραμένουν ανεκδικαστες για περισσότερο από 6 μήνες μετά την παρέλευση της προθεσμίας των 30 ημερών. Σε 10 βουλεύματα που κατατέθηκαν από 27 κρατούμενους (5,8% των εκτιμώμενων αιτούντων) τα δικαστικά συμβούλια αναγνώρισαν παραβίαση των δικαιωμάτων των αιτούντων και διέταξαν μέτρα τα οποία εν τέλει, όπως θα εξηγηθεί, δεν πληρούν τα κριτήρια του άρθρου 13 της Σύμβασης. Περίπου άλλες 60 αιτήσεις (που αφορούν περίπου 180 αιτούντες) εκκρεμούν.

Για όλα τα απορριπτικά βουλεύματα (αφορούν το 96,5% των αιτούντων), ισχύουν οι ακόλουθες παρατηρήσεις:

- Τα Δικαστικά Συμβούλια απορρίπτουν μαζικά τις αιτήσεις του άρθρου 6Α ΣωφρΚ για τις συνθήκες κράτησης, ενώ για το ίδιο χρονικό διάστημα, για παρόμοιες συνθήκες κρά-

2. Εισ. ΑΠ, Εγκ. 3/2023, Εισ. ΑΠ Εγκ. 8/2024, Πρόεδρος και Εισ. ΑΠ Ανακ. 2495, 4-11-2024. Σημειωτέον ότι κανένα σεμινάριο σε εισαγγεείς και δικαστές δεν έγινε πριν ή μετά την υιοθέτηση του νέου άρθρου 6Α ΣωφρΚ, όπως ζητήθηκε από την Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης (βλ. παρακάτω).

3. Μια κατά το δυνατόν πλήρης συλλογή αιτήσεων και βουλευμάτων κατά τα πρώτα δύο χρόνια εφαρμογής του άρθρου 6Α παρατίθεται και σχολιάζεται στο υπόμνημα που κατέθεσε η Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου στην Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης (διαδικασία επιτήρησης της εκτέλεσης αποφάσεων του ΕΔΔΑ) Νοέμβριος 2024, στο: [https://hudoc.exec.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22Nisiotis%22%2C%22execdocumenttypecollection%22:%5B%22CEC%22%2C%22obs%22%2C%22execstate%22:%5B%22GRC%22%2C%22execidentifier%22:%5B%22DH-DD\(2024\)1430E%22%7D](https://hudoc.exec.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22Nisiotis%22%2C%22execdocumenttypecollection%22:%5B%22CEC%22%2C%22obs%22%2C%22execstate%22:%5B%22GRC%22%2C%22execidentifier%22:%5B%22DH-DD(2024)1430E%22%7D).

4. Η ελληνική κυβέρνηση αναφέρει 256 αιτήσεις σε υπόμνημα που κατέθεσε στην Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης τον Νοέμβριο 2024, βλ. [https://hudoc.exec.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22Nisiotis%22%2C%22execdocumenttypecollection%22:%5B%22CEC%22%2C%22obs%22%2C%22execstate%22:%5B%22GRC%22%2C%22execidentifier%22:%5B%22DH-DD\(2024\)1333E%22%7D](https://hudoc.exec.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22Nisiotis%22%2C%22execdocumenttypecollection%22:%5B%22CEC%22%2C%22obs%22%2C%22execstate%22:%5B%22GRC%22%2C%22execidentifier%22:%5B%22DH-DD(2024)1333E%22%7D).

τησης στις ίδιες φυλακές, η ελληνική κυβέρνηση έχει διευθετήσει περισσότερες από 350 υποθέσεις που κατατέθηκαν στο Δικαστήριο αναγνωρίζοντας την παραβίαση των δικαιωμάτων των κρατουμένων και καταβάλλοντας αποζημίωση. Εκ πρώτης όψεως, μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι η αναγνώριση της παραβίασης των δικαιωμάτων των κρατουμένων είναι απολύτως δυσανάλογη κατά τη σύγκριση των διαδικασιών ενώπιον του ΕΔΔΑ (πολύ υψηλό ποσοστό επιτυχίας) και των εθνικών δικαστηρίων (σχεδόν μηδαμινό ποσοστό επιτυχίας).

- Τα Συμβούλια των Πλημμελειοδικείων εγκρίνουν αυτούσιες τις εκθέσεις που υποβάλλουν οι διευθυντές του σωφρονιστικού καταστήματος μέσω της έκθεσης του εισαγγελέα, ενώ οι αιτούντες οφείλουν να αποδείξουν την παραβίαση των δικαιωμάτων τους. Ως εκ τούτου, αντιστρέφουν το βάρος της απόδειξης υπέρ των κρατικών αρχών, οι οποίες, ωστόσο, σύμφωνα με το ΕΔΔΑ, είναι αυτές που οφείλουν να αποδείξουν ότι οι ισχυρισμοί που υπέβαλαν οι προσφεύγοντες δεν είναι ακριβείς.

- Τα Δικαστικά Συμβούλια φαίνεται να μην λαμβάνουν συστηματικά υπόψη τις απαιτήσεις που θέτει η απόφαση *Muršić* κατά Κροατίας (7334/13 20.10.2016, [GC], παρ. 136-140) σε σχέση με την εφαρμογή του άρθρου 3 όταν ο προσωπικός χώρος στη φυλακή είναι μικρότερος από 3 τ.μ. ή 4 τ.μ. Τα Συμβούλια θεωρούν εσφαλμένα ότι η έλλειψη προσωπικού χώρου μικρότερου από 3 τ.μ. μπορεί να είναι νόμιμη εάν αντισταθμιστεί από την παροχή παραγόντων όπως ο καθαρός αέρας και ο φυσικός φωτισμός, και ποτέ δεν διερευνούν την ύπαρξη επιβαρυντικών συνθηκών (βλ. υπερπληθυσμός του σωφρονιστικού καταστήματος) όταν ο προσωπικός χώρος είναι μεταξύ 3 και 4 τ.μ. Στην πράξη, η παραβίαση του άρθρου 3 ΕΣΔΑ διαπιστώνεται συνήθως από το ΕΔΔΑ όταν συντρέχουν επιβαρυντικοί παράγοντες του εγκλεισμού με τη διάθεση περισσότερων από 3 τ.μ. και λιγότερων από 4 τ.μ. ελεύθερου χώρου ανά κρατούμενο. Η διαφοροποίηση αυτή εκλείπει παντελώς από τα βουλεύματα που έχουν εκδοθεί, αλλά και από τις οδηγίες-συστάσεις του Αρείου Πάγου που προαναφέρθηκαν.

- Σε ποσοστό 100% τα Συμβούλια Πλημμελειοδικών δεν διεξάγουν καμία έρευνα σε σχέση με τους ισχυρισμούς των αιτούντων σχετικά με την πληρότητα των κελιών και τη διάθεση προσωπικού χώρου ή σε σχέση με οποιονδήποτε άλλο ισχυρισμό που αφορά τις συνθήκες κράτησης. Λαμβάνουν υπόψη τους μόνον την έκθεση που υποβάλλουν οι σωφρονιστικές αρχές, δεν πραγματοποιούν ποτέ επιτόπια έρευνα στις εγκαταστάσεις των φυλακών και δεν αναφέρονται σχεδόν ποτέ στις εκθέσεις της CPT, του Συνηγόρου του Πολίτη και τη νομολογία του ΕΔΔΑ.

- Τα αρμόδια Δικαστικά Συμβούλια συνήθως παραβιάζουν κατά πολύ την προθεσμία των 30 ημερών (όπως ειπώθηκε, σε εξαιρετικά υψηλό ποσοστό) και έτσι απομακρύνονται κατά πολύ από τον χρόνο κατά τον οποίο ο κρατούμενος προσδοκούσε με την αίτησή του άρση των συνθηκών κράτησης που παραβιάζουν τα δικαιώματά του.

• Η συστηματική και ομοιόμορφη μη τήρηση της προθεσμίας των 30 ημερών ισοδυναμεί με άρνηση εξέτασης των καταγγελιών των αιτούντων. Πώς μπορεί να θεωρηθεί ότι ένα εντελώς εκπρόθεσμο βούλευμα παράγει έννομα αποτελέσματα, σε περίπτωση που τα μέτρα που αποφασίζονται δεν είναι ευνοϊκά για τον αιτούντα κατά την έννοια του άρθρου 13 της Σύμβασης; Για να είναι αποτελεσματική η προσφυγή όσον αφορά τις συνθήκες κράτησης ενώπιον διοικητικής (στην ελληνική περίπτωση, δικαστικής) αρχής, η αρχή αυτή πρέπει «να διασφαλίζει την ταχεία και επιμελή διεκπεραίωση των καταγγελιών των κρατουμένων» (*Neshkov* και άλλοι κατά Βουλγαρίας, 27.1.2015, παρ. 182).

Οι παραπάνω παρατηρήσεις αφορούν τη συντριπτική πλειοψηφία των βουλευμάτων. Όπως αναφέρθηκε, μόνο δέκα βουλεύματα έχουν διαπιστώσει παραβίαση των κανόνων σχετικά με τις συνθήκες κράτησης. Τα Συμβούλια Πλημμελειοδικών Πειραιά (2 βουλεύματα), Θεσσαλονίκης (3 βουλεύματα) και Λάρισας (5 βουλεύματα) έκριναν ότι τα παράπονα των κρατουμένων ήταν (εν μέρει) βάσιμα και διέταξαν τη λήψη μέτρων σύμφωνα με το άρθρο 6Α ΣωφρΚ. Ωστόσο, η αποτελεσματικότητα των μέτρων αυτών είναι ιδιαίτερα αμφίβολη εάν κριθεί υπό το πρίσμα του άρθρου 13 ΕΣΔΑ, για τους ακόλουθους λόγους:

- Μόνο σε δύο περιπτώσεις επιδικάστηκε χρηματική αποζημίωση, από το Συμβούλιο Πλημμελειοδικών Πειραιά (Βουλεύματα 342/23.4.2024 και 482/2.7.2024), αν και το συγκεκριμένο Συμβούλιο χαρακτηρίζεται από υψηλό ποσοστό απόρριψης και καθυστέρησης στην έκδοση σχετικών βουλευμάτων. Η χρηματική αποζημίωση υπολογίζεται με βάση το ελάχιστο ημερήσιο ποσό που επιτρέπει ο νόμος (5 ευρώ) και ως εκ τούτου είναι πολύ χαμηλότερη εάν συγκριθεί με τη χρηματική αποζημίωση που χορηγείται από το ΕΔΔΑ. Ωστόσο, το ποσό που θεωρητικά επιδικάζεται δεν θα καταβληθεί στην πράξη στον κρατούμενο, καθώς θα υπόκειται σε συμψηφισμό για χρέη προς το δημόσιο, γεγονός το οποίο δεν συνάδει με τη σχετική νομολογία του ΕΔΔΑ αλλά και την ελληνική νομοθεσία που καθιερώνει το ασυμψήφιστο σε περίπτωση παραβίασης του άρθρου 3 ΕΣΔΑ (άρθρο 83.2α, Κώδικας Είσπραξης Δημοσίων Εσόδων).
- Το χρονικό διάστημα που υπολογίζεται ως παραβίαση του άρθρου 3 ΕΣΔΑ σε αυτές τις περιπτώσεις δεν αντιστοιχεί στο χρονικό διάστημα που οι προσφεύγοντες υπέφεραν από τις συνθήκες φυλάκισης. Τα Δικαστικά Συμβούλια δεν λαμβάνουν υπόψη τα πρότυπα που θέτει η απόφαση *Muršić* (7334/13 της 20.10.2016, [GC], παρ. 136-140). Για παράδειγμα, θεωρούν ότι η έλλειψη προσωπικού χώρου επιφάνειας μικρότερης από 3 τ.μ. μπορεί να αντισταθμιστεί από την παροχή καθαρού αέρα και φυσικού φωτός (που θεωρούνται ελαφρυντικοί παράγοντες).
- Ο συνήθης τύπος ικανοποίησης που χορήγησαν τα Συμβούλια Πλημμελειοδικών στις ελάχιστες περιπτώσεις που διαπιστώθηκε ότι οι συνθήκες κράτησης δεν συνάδουν με τις εθνικές και διεθνείς προδιαγραφές είναι ο «ευεργετικός υπολογισμός της ποινής»,

υπολογιζόμενος σε αναλογία 10:1 (δέκα ημέρες «δυσμενών συνθηκών» αντιστοιχούν σε μία ημέρα πλασματικού χρόνου κράτησης, κατά το άρθρο 6Α ΣωφρΚ). Τα Συμβούλια επιδικάζουν συνολικά λίγες ημέρες ή μερικές εβδομάδες ευεργετικού υπολογισμού της ποινής, μέτρο που σχετίζεται με τις διατάξεις περί «υφ' όρον απόλυσης», η οποία ωστόσο δεν εφαρμόζεται αυτόματα αλλά εξαρτάται από προϋποθέσεις (άρθρα 105B, 106 του Ποινικού Κώδικα). Είναι εξαιρετικά απίθανο οι δικαιούχοι ενός τέτοιου μέτρου βάσει του άρθρου 6Α ΣωφρΚ να αποφυλακιστούν νωρίτερα, καθώς διαφορετικές κατηγορίες ευεργετικού υπολογισμού της ποινής τις οποίες μπορεί (συνήθως) να δικαιούται ο κρατούμενος δεν αθροίζονται αλλά συγχωνεύονται εάν υπερβαίνουν ένα ανώτατο χρονικό όριο.

- Η μεταγωγή σε άλλη φυλακή ως μέσο τερματισμού της παραβίασης του άρθρου 3 της Σύμβασης, χωρίς τη συγκατάθεση του προσφεύγοντος, δεν σέβεται το δικαίωμα των κρατουμένων για επικοινωνία με την οικογένειά τους. Στην προαναφερθείσα περίπτωση μεταγωγής, δεν υπάρχουν εγγυήσεις σχετικά με την τήρηση του άρθρου 3 ΕΣΔΑ στη νέα φυλακή στην οποία μετάγονται οι αιτούντες ή πρόβλεψη για την παρακολούθηση των συνθηκών διαβίωσης σε αυτήν από οποιονδήποτε μηχανισμό, διοικητικό ή δικαστικό.
- Σε τρία βουλεύματα (Θεσσαλονίκη 1538/11.7.2024, 1587/18.7.2024, 1588/18.7.2024) το Συμβούλιο διέταξε τις σωφρονιστικές αρχές να διασφαλίσουν εντός του καταστήματος κράτησης χώρο 3 τ.μ., και, εάν αυτό δεν είναι εφικτό, την άμεση μεταγωγή σε άλλη φυλακή. Αν και τα βουλεύματα αυτά φαίνεται να πλησιάζουν τον επιθυμητό στόχο της διάταξης, τελικά δεν προσφέρουν καμία εγγύηση προστασίας σε περίπτωση που ο ατομικός χώρος κράτησης είναι μεταξύ 3 και 4 τ.μ., χωρίς να λαμβάνονται υπόψη επιβαρυντικοί λόγοι των συνθηκών κράτησης, όπως ο συνολικός πληθυσμός της φυλακής, η υποστελέχωσή της και η πλημμελής παροχή υπηρεσιών υγείας.
- Τα Δικαστικά Συμβούλια σε όλες αυτές τις υποθέσεις δεν διερεύνησαν ποτέ εάν οι ισχυρισμοί για αντίθετες προς τις εθνικές και διεθνείς προδιαγραφές συνθήκες κράτησης υπάρχουν κατά τον χρόνο εξέτασης της αίτησης. Αντίθετα, τα Συμβούλια διαπιστώνουν παραβίαση των δικαιωμάτων των κρατουμένων για χρονικό διάστημα που εκτείνεται μέχρι την ημέρα/εβδομάδα υποβολής της αίτησης. Είναι προφανές ότι η παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης είναι ταυτόχρονη κατά τη στιγμή που το Συμβούλιο εξετάζει την αίτηση και λαμβάνει οποιοδήποτε μέτρο για να σταματήσει την παραβίαση του άρθρου 3, αλλά εκδίδει απλώς απόφαση ικανοποίησης για το παρελθόν χρονικό διάστημα. Ως εκ τούτου, τα Συμβούλια δεν εξετάζουν τον πιο κρίσιμο στόχο που πρέπει να έχει η αίτηση του άρθρου 6Α ΣωφρΚ, δηλαδή την παύση της παραβίασης που συμβαίνει επί του παρόντος και την αποφυγή οποιασδήποτε περαιτέρω παραβίασης στο μέλλον.

Από τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι τα Συμβούλια Πλημμελειοδικών δεν ασκούν αποτελεσματικό έλεγχο στα σωφρονιστικά καταστήματα ως προς τις προσφυγές των κρατουμένων που

διαμαρτύρονται για τις συνθήκες κράτησης (κυρίως: επιφάνεια ελεύθερου ατομικού χώρου στο κελί), απορρίπτοντας μαζικά τις αιτήσεις, και μάλιστα εκπρόθεσμα. Στις ελάχιστες περιπτώσεις (3%) που οι αιτήσεις κρίθηκαν βάσιμες, και πάλι δεν αποδόθηκε δίκαιη ικανοποίηση, ούτε λήφθηκε κάποιο αποτελεσματικό μέτρο για την άρση των συνθηκών που οδηγούν στην παραβίαση των δικαιωμάτων των κρατουμένων. Σύμφωνα με το Δικαστήριο του Στρασβούργου, το αποφασιστικό ερώτημα «κατά την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας ενός ένδικου μέσου σχετικά με καταγγελία κακομεταχείρισης είναι εάν ο προσφεύγων μπορεί να υποβάλει την καταγγελία αυτή ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων προκειμένου να επιτύχει άμεση και έγκαιρη επανόρθωση» (*Mandić και Jović κατά Σλοβενίας*, 20.10.2012, παρ. 107). Στα δύο χρόνια εφαρμογής του άρθρου 6Α ΣωφρΚ φαίνεται ότι το νέο ένδικο μέσο εφαρμόζεται προσχηματικά και χωρίς να προσφέρει τη δυνατότητα ουσιαστικής εξέτασης των παραπόνων των κρατουμένων, γεγονός που επιβεβαιώνει την εκτίμηση του Συνηγόρου του Πολίτη αναφορικά με τον πρώτο χρόνο εφαρμογής του μέτρου, ότι δηλαδή το άρθρο 6Α «δεν αποτελεί πρόσφορο μέτρο για τη βελτίωση των συνθηκών κράτησης».⁵ Οι λίγες περιπτώσεις διαπίστωσης παραβίασης από τα Συμβούλια και η συνακόλουθη υιοθέτηση μέτρων μη αποτελεσματικών ως προς το επίδικο όχι μόνο επιβεβαιώνουν, αλλά και επιτείνουν τον κανόνα της προσχηματικής κρίσης των Συμβουλίων.

Η ελληνική κυβέρνηση έχει τεθεί σε καθεστώς επιτήρησης από την Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης ως προς την εκτέλεση των αποφάσεων του ΕΔΔΑ σχετικά με τις συνθήκες κράτησης και την αποτελεσματική προσφυγή (άρθρα 3 και 13 ΕΣΔΑ). Η Επιτροπή ήδη έχει καλέσει την ελληνική κυβέρνηση να καταθέσει στοιχεία για την εφαρμογή του άρθρου 6Α ΣωφρΚ (εκτέλεση ομάδας προσφυγών Νησιώτης), αλλά και την ετοιμότητα των δικαστών να εφαρμόσουν τη διάταξη. Το υπόμνημα⁶ που κατέθεσε η ελληνική κυβέρνηση στις 18 Νοεμβρίου 2024 δεν απαντά στις ελλείψεις και τα κενά που παρατηρούνται κατά την εφαρμογή, και πιθανότητα το άρθρο 6Α ΣωφρΚ θα κριθεί σε διπλό επίπεδο εντός του 2025, τόσο από το ΕΔΔΑ όσο και από την Επιτροπή Υπουργών. Μέχρι τότε, οι συνθήκες κράτησης δεν φαίνεται ότι θα βελτιωθούν. Αντίθετα, η εντεινόμενη αυστηροποίηση των ποινών θα στέλνει ολοένα περισσότερους κρατούμενους στις ελληνικές φυλακές για ολοένα μεγαλύτερα χρονικά διαστήματα,⁷ διογκώνοντας την πληρότητα σε βάρος της χωρητικότητας,⁸ χωρίς να λαμβάνονται μέτρα αποσυμφόρησης και βελτίωσης των παρεχόμενων υπηρεσιών.

5. Συνήγορος του Πολίτη, υπόμνημα της 13^{ης} Ιανουαρίου 2024.

6. Βλ. υποσ. 4.

7. Ενδεικτικά: Μ. Γασπαρινάτου, «Τιμωρητικότητα και ποινικός λαϊκισμός. Προς μια αλλαγή παραδείγματος στην αντεγκληματική πολιτική», Το φιλελεύθερο Ποινικό Δίκαιο στη Μνήμη Σ. Παύλου, εκδ. Σάκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2024, σ. 463-464.

8. Βλ. τη σχεδόν συνεχή αυξητική πορεία του πληθυσμού των φυλακών από την 1^η Ιανουαρίου 2024 (10.242 κρατούμενοι) έως την 1^η Ιανουαρίου 2025 (11.484 κρατούμενοι): <https://sofron.gov.gr/sofronistika-katastimata/statistika-stoixeia-kratoumenon/>.